

Marti Martorell

És hora ja de tractar des d'un punt de vista humorístic el tema de l'automatisme, perquè no tots els arguments d'aquest tipus són revenges; dramas; professionalismes malaltissos o assumpcions de la identitat pròpia... No, també l'humor l'ha tractat i presenta com a paradigma un personatge molt singular i que fa de contrapunt del d'Ethan Edwards, protagonista de *The Searchers* (*Centauros del desierto*) i interpretat per John Wayne: *monsieur* Hulot.

Mentre a Hollywood la comèdia americana mostrava la cara més punyent i crítica de la societat mitjançant l'ús de diàlegs àgils, però sobretot àcids,¹ a França, un cineasta d'origen rus, Jacques Tati, feia el mateix, però amb pel·lícules sense a penes diàlegs i hereves directament de Max Linder o Charles Chaplin per la seva concepció de l'humor visual.

Jacques Tati (1909-1982), abans de dedicar-se al cinema, era un artista de *music-hall* amb molt de prestigi. Va entrar al món del cinema amb tres curtmetratges,² però no fou fins al 1948 que va estrenar el primer llargmetratge: *Jour de fête* (Dia de festa), una pel·lícula realitzada d'una manera gairebé improvisada, a baix preu i que no trobava cap distribuïdor, però que, un cop presentada al públic, va suposar uns guanys deu vegades superiors al cost que havia suposat la producció. Conta les vicissituds d'un carter francès, François (interpretat pel mateix Tati), que vol incorporar les tècniques americanes de repartiment de correu a un poble perdut enmig de la Franca central, amb un resultat tanmateix nul. Una de les millors escenes de la pel·lícula és la de la bicicleta que se'n va carrer avall sense que ningú no la pugui aturar i que sembla que té vida pròpia.

Jacques Tati no va ser un autor gaire prolífic: a part de *Jour de fête*, ja

només en va fer dirigir quatre més, totes, però, protagonitzades pel senyor Hulot, també interpretat per ell mateix. Són les pel·lícules *Les vacances de monsieur Hulot* (1953); *Mon oncle* (1958); *Playtime* (1967) i *Trafic* (1971).

Qui és, però, el senyor Hulot? Sobretot un home que simplement va a la seva i res més. És a dir, una persona que no segueix els dictats i els convencionalismes de la societat i que, per tant, podria fer-lo sentir desplaçat,

però això tant li fa. Segurament en el film en què Tati fa més palès aquest punt és a *Mon oncle*, pel·lícula de contrastos entre el senyor Hulot i la seva família de nous rics, éssers que fregarien el patetisme si no provocassin la riada.

D'aquesta manera, Tati fa veure a l'espectador de quina manera la societat provoca que la gent esdevingui autòmat, fins al punt de tenir-ho tant assumit que rebutja aquells que no participen en aquest joc. És en aquest

¹ Com són ara les pel·lícules de Lubitsch (*A Royal Scandal*, 1945; *Cluny Brown*, 1946); de George Cukor (*The Philadelphia Story*, 1940; *Adam's Rib*, 1949) o de Billy Wilder (*Sabrina*, 1954; *The Seven Year Itch*, 1955).

² *Oscar, champion de tennis* (1932); *Gai dimanche* (1935) i *L'école des facteurs* (1947).

D'aquesta manera, Tati fa veure a l'espectador de quina manera la societat provoca que la gent esdevingui autòmat, fins al punt de tenir-ho tant assumit que rebutja aquells que no participen en aquest joc.

sentit que abans s'ha esmentat el contrapunt que s'estableix entre el senyor Hulot i Ethan Edwards: el primer com a representant de personatge que va a la seva enmig de gent rutinària i gairebé sense vida pròpia, i el segon com a mostra genuïna d'autòmat.

És amb *Les vacances de monsieur Hulot* que compareix per primera vegada aquest *alter ego* de Tati i, com molt encertadament va assenyalar André Bazin: «el seu personatge afirma, contra la imbecilitat del món, una informalitat incorregible; ell és la demostració que el que és imprevisit sempre pot sobrevenir i pertorbar l'ordre dels imbècils, com és la transformació d'un pneumàtic en una coro-

na funerària o la d'un enterrament en una excursió molt plaent.»³

En aquesta primera pel·lícula del senyor Hulot, ja en les primeres escenes, hi ha «els altres», amb cotxes potents que deixen enrere el cotxet vell, molt renouer i atrotinat que condueix el senyor Hulot i que a penes pot arribar ja al poblet de la costa de mar on tota aquesta gent passarà les vacances, la majoria dels quals simplement es dediquen a estar a la mar o al menjador quan sona la campana que avisa que el menjar ja està fet. No hi manca tampoc un avançament del

que signifiquen els telèfons mòbils en aquests moments: hi ha un anglès que, fins i tot en temps de vacances, sempre ha d'atendre les telefonades que li fan per qüestions de negoci.

Hi han arribat com una guarda d'animals i així es comportaran: un darrere l'altre, fent el que toca fer perquè són vacances i a penes res més. En aquest mateix sentit és ben demostratiu que els personatges que més es relacionen amb el senyor Hulot són aquells que també són «desclassats» d'aquest grup, els qui mostren encara un esperit, no de rebel·lia, sinó de llibertat envers el que toca fer: la velleja anglesa que fa d'àrbitre als partits de tennis; l'espòs que sempre és a vint passes darrere la seva dona i que

³ BAZIN, A. «M. Hulot y el tiempo». *¿Qué es el cine?* Madrid: Rialp, 1999, pàg. 66.

No és, no obstant això, una visió pessimista de la humanitat. Jacques Tati més aviat es riu d'un món basat en regles i aparences aparentment positives però que allunyen la persona de les vivències, potser menys sofisticades, que la farien més humana.

té el cap a altres bandes diferents de les que li diu sa dona i, especialment, els infants. No de bades, quan les vacances acaben i tothom torna al lloc d'origen respectiu, són els únics que acomiaden el senyor Hulot; la resta, fa com si no hi fos. Respecte del final, també Bazin fa notar: «la delicadesa suprema d'aquest film sense desenllaç no és indigna del millor Charles Chaplin.»

Un encert genial d'aquesta pel·lícula és recuperar els *gags* visuals del millor cinema mut, però, alhora, fer del so un element molt important en el desenvolupament de l'acció, si es vol anomenar d'aquesta manera la successió d'esdeveniments que formen la pel·lícula. Per exemple, la gent que no té cotxe i ha arribat al poble costaner en tren segueix unes instruccions pels altaveus de l'estació que per a l'espectador són intel·ligibles. No entén què es diu, però sap què es diu, perquè n'hi ha prou amb veure com la gent corre de banda a banda de l'estació segons el renou, renou i res més, que surt pels altaveus. També aporta comicitat l'escena en què es sent que el senyor Hulot juga a ping-pong i mostra de quina manera molesta la gent aquest el renou repetitiu de la pilota: són persones a les quals no els agraden els canvis, la vida transcorre marcada pel ritme de la porta batent del menjador i si no fa el tic-tac d'un rellotge, ja hi ha tot un dal-tabaix.

Però no cal figurar-se el personatge del senyor Hulot com la d'un provocador, perquè ell no cerca provocar els altres, simplement viu fora de les convencions i segurament no n'és conscient. Un exemple molt clar és el del partit de tennis: el senyor Hulot no hi ha jugat mai, però guanya tothom. L'única raó d'aquestes victòries és que fa servir un únic moviment per treure la pilota que els altres no troben ortodox i això ja els descentra; tot el que surt del que està programat els és com una malaltia nerviosa que no saben com tractar. És també el fet de saludar-se i acomiadar-se cada vegada que dinen i sopen diàriament

com si fos la primera vegada després de molts de temps, quan realment no han passat més que unes quantes hores o el picnic que fan un dia com si fossin formiguetes tan sols preparades per anar una darrere l'altra.

El senyor Hulot és també un personatge quixotesca, ja que es fica en embulls innecessaris perquè confon situacions, com a l'episodi dels gegants que realment són molins a la novel·la de Cervantes: un home està a punt de fer una foto a la seva família, però al senyor Hulot li sembla que està mirant com es despulla una jove. Li pega una empena i descobreix massa tard que s'ha equivocat i, com que ell és així, se'n va sense aclarir què ha passat.

A mesura que passa el temps, els lliuraments successius de pel·lícules del senyor Hulot incideixen en aquests mateixos aspectes i n'afegiran d'altres, com la crítica a un món perfecte gràcies a la tecnologia, però en què les relacions humanes no són ja tan perfectes, a l'esmentada *Mon oncle*, per exemple, o als aeroports nets i amples, però freds i deshumanitzats, de *Playtime*.

No és, no obstant això, una visió pessimista de la humanitat. Jacques Tati més aviat es riu d'un món basat en regles i aparences aparentment positives però que allunyen la persona de les vivències, potser menys sofisticades, que la farien més humana. ■

⁴ Ídem nota anterior.